

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

Мальсагова Я.М.

Протокол № 3

от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

Плиева Х.А.

Протокол № 3

от «28» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ

"СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

Нальгиева М.Г.

Приказ № 16

от «29» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 2-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхошакхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай

произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца бераштаг1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхъ-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латинскиларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фьалгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттерауйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

1-4 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэхьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалханеяц, ший чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цулсовг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргья царна.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга ахьежжа, тайп-тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастанеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза

йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкъера белгалгьях моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама сурташ дийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаъл шаърде, х1ана аьлча, из йоазонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хьежжа. Деша дешара лерх1амашка хьежжа.
- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.
- 31амигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхувш хилар хьахьокхар.
- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараица новкъостал а деш. Деша кьайла ма1ан ха, из тахка.
- Произведенеш шоайла йиста, в1аишкаоттае, юкъярадар а тарадоацар а хьаоалаиш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаиш доаладе, даьржа дувзаденна къамаъл де.

- Г1алг1ай фьалгаиш кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.
- Поэзи а проза а шоайла кьоастае ха, литературни тилман кхетам балара текстаиш санна.
- Кхоллама навикаиш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаиш, проектни т1адуллариш кхоачаидеиш.
- Дешаишдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаъл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараиш тела. Диалог, тоабак болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар ч1оаг1аидеиш, кхычарца къамаъл де хар.
- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзаденна къамаъл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, кьовсама юкье дакъа лаца.
- Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаица къамаъл де.
- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.
- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, кьовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеиш йоалае ха.
- Боккхийчарца къамаъл деш, книжкаиш, дошлоргаиш, энциклопедеиш дешаиш кердадар, пайдабар леха.
- Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хьежжа, слайдашка хьежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, в1аиш новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг ховиш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аиш ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш къамаъл дар.
- Кхыйола культураиш а, кьамаиш а долга ховиш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракхетариш хьаала хар (нохчий, татарариш, 1арбий, сирийцаиш, кх. д1. а).

-Юкѡа а ца лелхаиш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаиш а йоалаеиш. Дешархой в1аиш кѡовсам балара бахъанаиш ха.

- Ц1аг1а а класе а книжкаиш дешара т1акхувиш хилар хъахъокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эиш материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаиш хилар хъахъокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераиш яха хар, безара бахъан а хъаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эиаш болга хар.

-Ишколе вахара бокъонаиш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаиш доаладе йийишаца произведени юкъера.

- Сага новкъостал доацаиш ше болх бе ховиш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховиш хила.

-Поэтически деиш хозал ховиш хила, йоазонхочо деишаишца сурт дулаиш доаладаь деишаиш хъалаха ховиш хила. Хозахийта деишаиш а эпитетаиш а шоай къамаьла юкъедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховиш хила, литературни турналхоехи эздийча сагахи йоахка оамалаиш хъаювцаха, г1улакхаца дар доацар кѡоастаде ха.

- Деишаиш а яздеиш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокъонаиш ховиш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаиш е еза упражненеиш йовзаиш, уж еиш хила. Саг унахц1ена хилара бокъонаиш ц1аг1а а накъайоалаиш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо къаман г1улакхаи эзделаи т1акхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхъалкхен гражданин ше волга ховиш хилар;
- дешархочун оамалаиш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эздиде а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Тахан латтача хъале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаиш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаьла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хъале т1ехъ т1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта 1омадар, безам т1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт 1омабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара д1ахъехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта 1омаде 1от1акхета алапаш да: 1, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хь, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам т1абахийта беза дешаш д1аоалаиш яздеиш йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, х1ана аьлча, бери яздеча хана ше харцахъа дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш яздергда. Из болх 1 класе денз ца хаддаиш бе беза, йоазув нийса хургдолаиш.

№	Тема	Сахьатий боарам.	План	Факт
2 кл.				
<u>Гуйра.</u>				
1.	«Гатта деша гIо».Озиев С. «Ахка дагадоха вайна». Шадиев С	1с.	04.09	
2.	«Чкъаьре». Евлоев М. «Гуйре».Осмиев Хь. «Iажий беша».Осмиев Хь	1с.	11.09	
3.	«Мужгеи чаи». (эрсий фаьлг) «Гуйра». «ГIарагIураш». Яндиев Дж. «Акха боабашк». Шадиев С	1с.	18.09	
4.	«Хьажкий кхай тIа».Осмиев Хь «Дошо гуйра». Хамхоев А «Гуйрен гIулакхаш». Кицаш. Классал арахьара дешар	1с.	25.09	
<u>Вай Даьймохк.</u>				
5.	«Хьа Даьхе-ГIалгIайче». Шадиев С. «Наьна лоамаш».Яндиев Дж «Лоамашка».Гамботов Б	1с.	02.10	
6.	«Машар эш».Чахкиев Ю. Чудерзора урок «Хьа йоккха Даьхе-Россия». Шадиев С. * « <i>Вай турпала юрташ</i> ». «Вай герб». «Байракх». * <i>Кицаш</i> .	1с.	09.10	
<u>Берий вахар.</u>				
7	«Фу аьлар лоро»? Шадиев С. «Мекьал». Арчаков С «Хьаьша лархIар».Танкиев А. «Наькьа эздел».	1с.	16.10	
8	«Туми». Базоркин М. * « <i>Уй да бехке</i> ». Кодзоев Т. «Доккха дий дуне»? Хашагульгов I.	1с.	23.10	
9	«Охца Муса». Мазиев М. * « <i>Изаи</i> ». Ахильгов М «Мурад». Шадиев С.	1с.	06.11	
10	«Деша аха кIордаьд».Шадиев С. «ВIаьхий Аслан». Горчханов Б. Кицаш Классал арахьара дешар	1с.	13.11	
<u>Вай доттагIех-хьайбаех.</u>				
11	«Хьайбаш кьовсадалар».(фаьлг) Ушинский К. «ХIаьтал-метал». Хашагульгов I. «Зоопарке». Шадиев С	1с.	20.11	
12	* « <i>Бакьилг</i> ». Ахильгов М. «Тайша бIийг». Арчаков Т «Борзи сискали». (ГIалгIай фаьлг) Чудерзора урок.	1с.	27.11	
13	«Борцакх». Хашагульгов I. «КIазилги газилги». «ГIаьзии аьрзии». Хашагульгов I	1с.	04.12	

14	«Борз». Хамхоев М. * « Фатимай пхъагал ». Дидигова А. «КІазилг». Патиев С.		11.12	
15	«Цици». Ганиева М. «Къулац». Мерешков С * « Маькара цогал ». (фаьлг)	1с.	18.12	
16	«Борзи цогали». (фаьлг) «Сай». (фаьлг) «Іа». Осмиев Хь. Кицаш.	1с.	25.12	

17	«Илли ала». Пушкин А. «Лийга дув». Льянов М. «ЖІале Лар». Шадиев С. «Іай». Ведзижев А.	1с.	08.01	
18	* « Чарахье ». Гамботов Б. «Іай хьунагІа». Хашагульгов І. «Іан ди». Мазиев М	1с.	15.01	
19	«Марем». Мазиев М. «Іан ловзар». Картоева М	1с.	22.01	
<u>Болх-йоккха гІозале.</u>				
20	«Маднат». Шадиев С. «Ахьмад гІишлонхо». Арчаков С. * « Хьан болх ба дикагІа ». Шадиев С	1с.	29.01	
21	«КІа, кІа».Осмиев Хь. «ЖаІу хургва со а». Гагиев Г. . * « Воте когаметта дІаоттаргва со ». Шадиев С«Фийг». Осмиев Хь. Кицаш.	1с.	05.02	
<u>Дувца вай ноаноех лаьца.</u>				
22	«Са нана дика я». Хамхоев А. * « Са даь-нана ». Медова З. «Са нана». Хамхоев Т.		12.02	
23	«Бекарг». (фаьлг) «Мама яь ди». Ахильгов М. Кицаш. «Башир». Муталиев Хь.-Б.	1с.	19.02	
<u>БІаьсти.</u>				
24	«БІаьстен бутт». Шадиев С. «БІаьсти». Хашагульгов І. * « Оалзазараша бІенаш мишта дехк ». Патиев С	1с.	26.02	
25	«Алкхашк Іовдала яц». Шадиев С. * « Бекарг ». (фаьлг) Кодзоев І. * « Бумбарг ». Хашагульгов І.	1с.	04.03	
26	«Човкарч». «Алкхашкаш». Хашагульгов І. * « Боали хьачи ». Хашагульгов І.	1с.	11.03	
27	«Мала мичахьа вах». Чахкиев С. «Готахьазилг». «БоргІилг». Хашагульгов І.Кицаш.	1с.	18.03	
<u>Багахбувцам.</u>				

28	«Халкъа багахбувцам». Шадиев С.		08.04	
28	«Дагардергаш». «Пхъабургаш».	1с.	15.04	
29	«Тхъуж-илли». «Малав майрагIа». «Хьоастарг».	1с.	22.04	
30	* « Цогала нитам ». (кIоанолг) «Борзи жIали».(кIоанолг)	1с.	29.04	
31	«Кери къайги». (кIоанолг) * « Нали, цогали, борзи ». (кIоанолг)	1с.	06.05	
32	«Цогали боабашки».	1с.	13.05	
33	«Халкъа беламе дувцараш».	1с.	20.05	
34	Чудерзора урок.	1с.	27.05	